

AGROKLATERLAR FAOLIYATIGA TA'SIT KO'RSATUVCHI OMILLAR TAHLILI

Qurbaniyazov A. E.

Qoraqalpoq tabiiy fanlar ilmiy tadqiqot instituti tayanch doktoranti

Annotatsiya:

Mazkur maqolada agroklastlar faoliyatiga ta'sir ko'rsatuvchi omillarni aniqlash, ularning iqtisodiy samaradorlikka ta'sirini baholash va ushbu omillarni optimallashtirish bo'yicha ilmiy-tahliliy yondashuvlar ishlab chiqish masalalari ko'rib chiqiladi. Ushbu tadqiqot natijalari agroklastlar faoliyatini yanada rivojlantirishga, sohada innovatsiyalarni keng qo'llashga va iqtisodiy o'sishni jadallashtirishga xizmat qiladi.

Kalt so'zlar: Agroklastlar, qishloq xo'jaligi, iqtisodiy baholash, hosildorlik, samaradorlik, investitsiya, innovatsiya, mahsulot hajmi, bandlike, klasterlash.

Jahon iqtisodiyotida agrar sektorning ahamiyati yildan-yilga ortib bormoqda. Bu soha nafaqat aholi oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash, balki milliy iqtisodiyotning boshqa tarmoqlariga ham samarali ta'sir ko'rsatishi bilan ajralib turadi. Shu boisdan, agroklastlar faoliyatini rivojlantirish va ularning samaradorligini oshirish bugungi kunda dolzarb masalalardan biri hisoblanadi.

Agroklastlar qishloq xo'jaligi va unga yaqin sohalarni birlashtirgan holda qo'shilgan qiymat zanjirini yaratadi, resurslardan samarali foydalanishga va innovatsion texnologiyalarni joriy etishga imkon beradi. Ushbu klasterlarning muvaffaqiyatli faoliyat yuritishi ko'plab omillarga bog'liq bo'lib, ularning iqtisodiy, ijtimoiy va ekologik jihatlari chuqur tahlilni talab etadi.

Agar sohaning barqaror rivojlanishini ta'minlash uchun, davlat tomonidan tartibga solishga asoslangan, muvozanatlashtirilgan narx va moliya-kredit siyosatini amalga oshirishning iqtisodiy mexanizimi talab etiladi.

Agroklastlarning samarali faoliyati qishloq xo'jaligi bozorlaridagi vazivatni doimiy o'rganib borishni taqozo qiladi. Klasterlar mahsulotini sotish faoliyati bo'vicha tahlil natijalaridan marketing faoliyati taktika va strategiyasini tanlab

International Conference on Scientific Research in Natural and Social Sciences

Hosted online from New York, USA

Website: econfseries.com

2nd January, 2025

olish va uni amalga oshirishda foydalanish mumkin. Marketing va sotish faoliyatining o‘zaro uyg‘unligini ta‘minlash korxonalarning muvaffaqiyatli faoliyat yuritishini va mahsulotni ishlab chigaruvchidan yakuniy iste‘molchiga yetkazib berishning samarali tizimini joriy etishning garovi bo‘lib xizmat qiladi.

Agrar sohaning barqaror rivojlanishini ta‘minlash uchun, davlat tomonidan tartibga solishga asoslangan, muvozanatlashgan narx va moliya-kredit siyosatini amalga oshirishning iqtisodiy mexanizmi talab etiladi. Sohani davlat tomonidan tartibga solish vazifalariga, agrosanoat ishlab chigarishini bargaror rivojlantirish, qishloq xo‘jaligi va boshqa tarmoglar o‘rtasida iqtisodiy mutanasoblikni ta‘minlash, agroklastarlarni aylanma mablag‘lar bilan ta‘minlash, qishloq xo‘jaligi va sanoat tarmoglari xodimlari daromadlarini tenglashtirish, mahalliy tovar ishlab chigaruvchilarni qo‘llab-quvvatlashlar kiradi. Keyingi villar davomida narxlar borasida tarkib topgan nomutanosibliklarni bartaraf etish muammosi qishloq xo‘jaligi uchun o‘ta dolzarb ahamiyat kasb etadi. Qishloq xo‘jaligining boshqa tarmoglar bilan o‘zaro munosabatlaridagi nomutanosiblik nafaqat bozor mexanizmi, balki budjetdan moliyalashtirish yo‘li bilan ham ta‘min etilishi lozim.

Shu narsa ayonki, qishloq xo‘jaligining o‘ziga xosligi va jahon moliyaviy-iqtisodiy inqirozi sharoitida va jahonda oziq-ovgat tanqisligi bo‘lgan murakkab iqtisodiy vaziyatda budjet dotatsiyalari kompensatsiyalarini saqlab golish maqsadga muvofiqdir. Shubhasiz, dotatsivalash tizimini takomillashtirish talab etiladi, chunki dotatsiyalar to‘lashning amaldagi tizimi uchun bir qator kamchiliklar xos, xususan, dotatsivalar o‘zining manzilligini yo‘gotgan, daromadlilikka deyarli ta‘sir ko‘rsatmaydi; fermer xo‘jaliklari har doim ham ushbu pul mablag‘larini mustagil va samarali tarzda tasarruf eta olmaydi, bu esa bozor munosabatlarining rivojlanishiga to‘siq bo‘ladi, ushbu pul mablag‘lari ayrim hollarda bozordagi boshqa sheriklar foydasiga qishloq xo‘jaligidan olib qo‘yilishi ham mumkin.

Qishloq xo'jaligi rivojlanishining asosiy ko'rsatkichlari¹

Ko'rsatkichlar	2018	2019	2020	2021	2022	2023
YaIMda qishloq xo'jaligi ulushi	23,9	21,8	22,5	22,2	21,0	20,6
Qishloq xo'jaligi mahsulotlari umumiy hajmining o'sish sur'ati	100,2	103,3	102,7	103,9	103,6	104,0
Dehqonchilik mahsuloti umumiy hajmining o'sish sur'ati	95,8	104,8	103,2	104,3	103,8	104,3
Dehqonchilik mahsulotining qishloq xo'jaligidagi ulushi	52,5	51,7	49,5	50,1	51,6	50,1
Iqtisodiyotga jalb qilingan jami investitsiyalarda qishloq xo'jaligining ulushi	4,1	4,4	4,9	5,6	5,9	6,3
Qishloq xo'jaligida band aholining umumiy bandlikdagi ulushi	26,6	26,2	26,4	25,2	25,1	23,9

Iqtisodiyotning agrar sektorida tarkibiy o'zgarishlar va diversifikatsiyalash, shuningdek, resurslardan ogilona foydalanish borasida keng ko'lamli chora-tadbirlarning amalga oshirilishi natijasida 2010-2023 yillar mobaynida qishloq xo'jaligi ishlab chigarishida o'sishni o'rtacha 8 foiz atrofida bo'lishini ta'minladi. 1-jadval ma'lumotlardan ko'rishimiz mumkin YaIMda qishloq xo'jaligi ulushi 2018 yilda 23,9% bo'lgan ulush 2023 yilga kelib 20,6% ga pasaygan. Bu qishloq xo'jaligidan iqtisodiyotning boshqa tarmoqlariga ahamiyatning o'tishini ko'rsatadi. Qishloq xo'jaligi mahsulotlari umumiy hajmining o'sish sur'ati yilma-yil oshgan. 2018 yilda 100,2% bo'lsa, 2023 yilda 104,0% ga yetgan. Bu qishloq xo'jaligidagi umumiy rivojlanishning barqarorligini ko'rsatadi. Dehqonchilik mahsulotining qishloq xo'jaligidagi ulushi 2018 yilda 52,5% bo'lgan ulush 2023 yilda 50,1% ga kamaygan, bu esa chorvachilikning ulushi oshayotganini anglatadi. Iqtisodiyotga jalb qilingan jami investitsiyalarda qishloq xo'jaligining ulushi 2018 yilda 4,1% bo'lgan ulush 2023 yilda 6,3% ga yetgan. Bu qishloq xo'jaligiga bo'lgan investitsiyalar sezilarli darajada oshganini ko'rsatadi. Qishloq xo'jaligida band aholining umumiy bandlikdagi ulushi 2018 yilda 26,6% bo'lgan ulush 2023 yilga kelib 23,9% ga pasaygan. Bu esa qishloq xo'jaligidagi bandlikning boshqa sektorlar foydasiga qisqarayotganini bildiradi. Qishloq xo'jaligidagi YaIM ulushining pasayishi kuzatilgan bo'lsa-da, investitsiyalarning ulushi oshgan. Bu

¹ O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika agentligi ma'lumotlari asosida muallif tomonidan tuzulgan.

esa sohaning modernizatsiya qilinishiga bo'lgan e'tiborni aks ettiradi. Mahsulot hajmi oshgan bo'lsa-da, qishloq xo'jaligida bandlik qisqarayotganligi mehnat unumdorligining ortganini yoki texnologik modernizatsiyani ko'rsatishi mumkin. Qishloq xo'jaligining YaIMdagi ulushi pasaygan bo'lsa-da, mahsulot hajmining o'sishi va investitsiyalarning ortishi ijobiy tendensiyadir. Bandlikning qisqarishi texnologik yangilanishlar va mehnat unumdorligining oshishini bildiradi. Dehqonchilik mahsulotining ulushi pasayib, chorvachilikning ulushi oshib bormoqda, bu sektorlar diversifikatsiyasini ko'rsatadi.

Davlat va jamiyat hayotining barcha jabhalarida amalga oshirilayotgan islohotlar mamlakatimizni jahon tsivilizatsiyasi yetakchilari qatoriga kirish yo'lida tez va sifatli ilgarilashini ta'minlaydigan zamonaviy innovatsion g'oyalar, ishlanmalar va texnologiyalarga katta e'tibor qaratishni talab qiladi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, agroklastlar faoliyatiga ta'sir ko'rsatuvchi omillarning to'g'ri tahlili va baholanishi ushbu tizimning samaradorligini oshirishda muhim ahamiyatga ega. Asosiy xulosalar quyidagilardan iborat:

1. Qishloq xo'jaligiga yo'naltirilgan investitsiyalar hajmining oshishi agroklastlarning iqtisodiy samaradorligini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Innovatsion texnologiyalarni joriy etish hosildorlikni sezilarli darajada oshiradi.
2. Agroklastlarning muvaffaqiyati ko'p jihatdan yer resurslaridan oqilona foydalanishga bog'liq. Resurslarni samarali boshqarish hosildorlikni oshirish va xarajatlarni kamaytirishga yordam beradi.
3. Klastlar faoliyatida mehnat unumdorligining oshishi kuzatilmoqda, bu esa texnologiyalarni keng joriy etish va ishchi kuchining malakasini oshirish bilan bog'liq.
4. Agroklastlarning samaradorligi hududlar bo'yicha sezilarli farq qiladi. Past samaradorlikka ega hududlarga innovatsion tajribalarni joriy etish zarur.
5. Dehqonchilik va chorvachilik mahsulotlarining ulushlari o'zgarib bormoqda. Bu diversifikatsiyaning kuchayishi va qishloq xo'jaligi mahsulotlarini ishlab chiqarishning kengayib borayotganligini ko'rsatadi.

Tavsiya va takliflar:

1. Innovatsion texnologiyalarni yanada kengroq joriy etish orqali hosildorlikni oshirish.

International Conference on Scientific Research in Natural and Social Sciences

Hosted online from New York, USA

Website: econfseries.com

2nd January, 2025

2. Hududiy farqlarni kamaytirish uchun past samaradorlikka ega agroklastarlarga qoʻllab-quvvatlov dasturlarini ishlab chiqish.
3. Investitsiya jarayonlarini boshqarishning shaffof va samarali mexanizmlarini yaratish.
4. Kadrlar salohiyatini oshirish uchun qayta tayyorlash va malaka oshirish dasturlarini kuchaytirish.

Foydalanilgan adabiyotlar roʻyxati

1. Oʻzbekiston Respublikasi Prezidenti qarori. "2020-2030 yillarda qishloq xoʻjaligini rivojlantirish strategiyasi". Lex.uz.
2. Oʻzbekiston Respublikasi Davlat Statistika Qoʻmitasi. "Qishloq xoʻjaligi rivojlanishining asosiy koʻrsatkichlari" (2018-2023). stat.uz.
3. Porter, M. E. (1990). "Competitive Advantage of Nations". Harvard Business Review.
4. Alimov, R. A. (2021). "Agroklasterlar: rivojlanish istiqbollari va muammolar". Toshkent: Oʻzbekiston Milliy Universiteti Nashriyoti.
5. Qosimov, S. T. (2020). "Qishloq xoʻjaligida innovatsion texnologiyalarning roli". Qishloq xoʻjaligi jurnali, №4, 34-42.
6. World Bank Group. (2022). "Agricultural Development in Emerging Economies". World Development Report.
7. FAO (Food and Agriculture Organization). (2021). "Innovation in Agricultural Clusters: Case Studies from Developing Countries". fao.org.
8. Sayfullayev, N. B. (2019). "Oʻzbekiston agroklasterlarining iqtisodiy samaradorligi". Iqtisodiyot va innovatsiyalar jurnali, №3, 12-18.
9. Eshonov, B. R. (2022). "Paxta-toʻqimachilik klasterlarining rivojlanish modeli". Toshkent Davlat Iqtisodiyot Universiteti.